

NICOLAE BĂIEȘU
Institutul de Filologie
(Chișinău)

**FOLCLORISTICA ÎN R.A.S.S. MOLDOVENEASCĂ
(ANII 1930-1940)**

Folcloristica în Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească la începutul anilor '30 a fost legată de politica lingvistică de atunci, inclusiv grafia.

Trecerea la grafia latină în R.A.S.S.M. era condiționată de campania de „latinizare” a scrisului la popoarele neruse din cadrul întregii U.R.S.S., acțiune inițiată de bolșevici la sfârșitul deceniului doi și începutul celui de al treilea. Mișcarea a fost începută în Azerbaidjan la puțin timp după revoluția din octombrie 1917, care apoi s-a extins în tot imperiul, mai ales în Asia Mijlocie și Caucazul de Nord [1, p. 24]. Chestiunea se referea la 36 de naționalități cu o populație de 3,5 mln. de oameni, care mai înainte se foloseau, în fond, de alfabetul arab. Scrisul nou, latin, era numit de către bolșevici „adevăratul alfabet al revoluției din Octombrie”, fiind considerat ca un „puternic mijloc al revoluției culturale” în U.R.S.S. [2, p. 171].

În R.A.S.S.M. trecerea la grafia latină s-a făcut cu o relativă întârziere pentru că unii din conducerea partidului comunist al republicii erau de părere că această schimbare va contribui la apropierea limbii și spiritului moldovenilor de pe ambele maluri ale Nistrului, ceea ce va duce la trezirea conștiinței naționale [2, p. 172].

Noul curs al trecerii la alfabetul latin în R.A.S.S.M. a fost aprobat prin hotărârea din 3 februarie 1932 a Biroului Comitetului Regional al P.C. (b) din Ucraina „Despre alfabetul moldovenesc latinizat” [1, p. 24].

În anul 1932 au trecut la alfabetul latin: Azerbaidjanul, Uzbekistanul, Kîrgîstanul, Turkmenistanul, Kazahstanul ș. a. [1, p. 24].

La 26 septembrie 1933 a fost adoptată Hotărârea Biroului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid „Despre studierea în masă a alfabetului latin în anul de învățământ 1933–1934 de către populația moldovenească adultă” [1, p. 172]. În hotărâre se spunea, printre altele: „O victorie enormă a politicii naționale leniniste o constituie trecerea scrisului moldovenesc la alfabetul latin, care, păstrînd unitatea scrisului muncitorilor moldoveni ce locuiesc pe ambele maluri ale Nistrului, va întări influența revoluționarizatoare din Basarabia” [2, p. 176].

Alfabetizarea în grafia latină în R.A.S.S.M. s-a înfăptuit în anii 1932–1937. Ea a constituit în adevăr o etapă importantă în dezvoltarea cultural-lingvistică a regiunii transnistriene [2, p. 172]. În octombrie 1932 erau editate cu grafie latină 30 de titluri de carte, inclusiv manuale (de geografie, chimie, aritmetică) [1, p. 25].

A apărut atunci, cu caractere latine, și o culegere de folclor – *Cîntece poporane moldovenești*, alcătuită de C. Neniu și E. Lebedeva [3] (Tiraspol, 1935) (în prezent, cu regret, nu există în nicio bibliotecă din Republica Moldova). Culegerea a fost întocmită pe baza materialelor culese de alcătuitoari în anii 1926–1930.

Aducem câteva informații despre viața și activitatea folcloristică a lui Culai Neniu. Numele lui adevărat era Nicolae Nenev. A trăit între anii 1905–1939. A absolvit Școala Pedagogică din Balta, unde a rămas să activeze ca profesor de muzică (1928–1930). La îndemnul lui P. Chioru a început să culegă folclor, să se ocupe de literatură. A editat culegerile *Cu ciocanul «toc» și «toc», Cîntăm și noi*. A lucrat în cadrul Comitetului Științific Moldovenesc din Tiraspol (1930–1937). A înregistrat în localitățile din

stînga Nistrului peste 1.000 de texte folclorice. O parte din ele a apărut în culegerea menționată – *Cîntece poporane*....

Există informații că Neniu lucra și la crearea unei opere dramatice – *Grozescu (din viața haiducilor)*. „Piesa era construită pe material folcloric; ea prezintă Moldova Sovietică pînă și după perioada revoluționară” [4, p. 16].

În prefața culegerii *Cîntece poporane*... „autoarea oficială S. Soloviova, <...> și ea căzută în disgrație” [5], scria (în spiritul vremii): „Cîntecele poporane moldovenești prezintă o necesară bogăție a creației poetice a maselor și un larg tablou istoric al vieții și al luptei de clasă din trecut a truditormii moldovenești” [3, p. 3]. Autoarea regreta că alcătuitoarea culegerii „n-au cătat îndeajuns cîntecele noi. Totuși, avem oarecare cîntece noi în culegerea de față. Astfel este satira tăioasă despre țarism, demascarea rolului lui de călău al poporului. Foarte caracteristică este și satira despre preoțime. Cîntecele acestea – sublinia S. Soloviova – demască fără cruțare afacerile negre ale preoțimii” [3, p. 11].

Nouă, în prefața scrisă de S. Soloviova, este mențiunea privind unele calități artistice pe care le posedă textele folclorice (hiperbola, metafora ș. a.) [3, p. 8-9].

Cele peste 170 de texte folclorice în versuri (culese de C. Neniu și E. Lebedeva în 21 de sate românești din stînga Nistrului, precum și cîteva înregistrate în Basarabia) au fost grupate după criteriul tematic, ținîndu-se cont de cerințele timpului. Reproducem titlurile celor 14 compartimente de texte folclorice: 1. *La închisoare*; 2. *Birurile țariste*; 3. *Cîntece noi*; 4. *Cîntece haiducești*; 5. *Războiul imperialist și recruții*; 6. *Munca la străini*; 7. *Cîntece ciobănești*; 8. *Vinderea oamenilor*; 9. *Cîntece de dor și jale*; 10. *Starea de roabă a femeii din trecut*; 11. *Singurătate*; 12. *Cîntece antireligioase*; 13. *Cîntece de șagă*; 14. *Cîntece felurite*.

Ca regulă, textele sînt însoțite de fișe („pașapoarte”), acestea constînd din indicarea numirilor de localități, ale informatorilor, uneori și data înregistrărilor („Aprilie 1930. Auzit de la Maximenco M., s. Tașlic”).

Alcătuitoarea culegerii explicau (la subsol) unele cuvinte rusești: „*Priiom* – venirea în fața comisiei de recrutare în armată” [3, p. 7]; „*Nalogul* – birul (birul în limba rusă se numește *nalog*)” [3, p. 23] ș. a.

N. Smochină, care cunoștea bine situația folclorului în Transnistria, critica, pe drept, culegerea lui C. Neniu și E. Lebedeva: „Avînd o anumită nuanță și trebuind să redea o anumită stare, ele [textele folclorice] sînt adesea forțate și lipsite de variație, fiind prelucrate și adăugate atît ca formă, cît și ca fond. Din aceste considerații nu s-a dat nici o atenție colindelor, urăturilor, bocetelor și cîntecelor de nuntă. Ba dimpotrivă, ele fiind considerate ca păstrătoare de obiceiuri și datini vechi, au fost chiar prigonite” [5, p. 101].

Totuși, ținînd cont de situația de atunci, culegerea folclorică în cauză, unica editată cu caractere latine în R.A.S.S.M., a fost un progres. Folcloristul Victor Gațac a apreciat această culegere ca fiind „impunătoare atît prin material, cît și prin felul de a-l reproduce și a-l prezenta cititorului” [6, p. 65].

În anul 1936 la Editura Academiei de Științe din Uniunea Sovietică a apărut lucrarea *Молдавские этюды (Studii moldovenești)* a cunoscutului lingvist moscovit prof. Maxim V. Serghievskii [7]. Lucrarea conține compartimente referitoare la limbă, istorie, folclor.

Capitolul de folclor cuprinde 13 valoroase creații populare orale (redate cu caractere latine) – drept modele ale celor două subgraiuri ale moldovenilor din nordul și sudul R.A.S.S.M. (la nord – *zin, seaun*; la sud – *jin, șeaun*). M. Serghievskii publica 4 colinde, o hăitură, un cîntec epico-eroic, 4 cîntece lirice, înregistrate în localitățile: Camenca, Podoimița, Molochiș, Ofatinți, Lăpușna, Cocieri, Coșnița, Tocilova.

La sfîrșitul anilor 1930 s-au publicat unele materiale folclorice în revista „Octombrie”, în ziarele „Moldova socialistă”, „Comsomolistul Moldovei”, cîteva gazete raionale. Se publicau cîntece, povești, proverbe, ghicitori [8, p. 18-19, 22-27].

O colecție relativ voluminoasă de creații populare (circa 800 la număr) a fost întocmită de P.S. Dodul din or. Tiraspol. Despre aceasta se relatează într-o revistă moscovită [9, p. 45]. Soarta culegerii a rămas necunoscută, știindu-se doar că n-a fost editată [6, p. 66].

În anii 1930 de înregistrarea, publicarea și studierea materialelor etno-folclorice transnistriene s-au ocupat câțiva etnografi și folcloriști din România. Îl avem în vedere, în primul rând, pe Nichita P. Smochină, care a efectuat lucrul respectiv foarte intens, cu multă dăruire, uneori chiar cu pericole pentru viață. S-a născut la 14 martie 1894 în s. Mahala, în prezent suburbie a mun. Dubăsari. A făcut studiile la școala primară din satul natal și la cea bisericească din Dubăsari (a învățat în limba rusă, pentru că atunci în Transnistria nu existau școli în limba română). În timpul Primului Război Mondial tânărul N. Smochină a fost recrutat în armata țaristă. Când în Rusia a avut loc revoluția din 1917, ostașul N. Smochină se afla în Caucaz, apoi la Petersburg, unde a avut o întrevedere cu V. Lenin. Fiind rănit, N. Smochină a revenit la baștină. La Dubăsari a editat câteva numere ale cotidianului (de 2 pagini) „Moldovanul”. A activat ca prefect la Tiraspol. Diferitele funcții i-au oferit posibilitatea să călătorească prin raioanele transnistriene, să se afle în mijlocul țăranilor, să înregistreze numeroase materiale etno-folclorice, față de care avea o dragoste deosebită.

Activitatea proromânească l-a făcut pe N. Smochină *persona non grata* pentru comuniștii din R.A.S.S.M. În decembrie 1919, la vârsta de 25 de ani, a fost nevoit să părăsească R.A.S.S.M., în secret, împreună cu familia, și să se stabilească cu traiul la Iași, acolo unde a făcut studii universitare (de drept și filozofie). A scris și a publicat (cu ajutorul lui Nicolae Iorga) o serie de articole despre istoria, etnografia și cultura românilor transnistrieni. A fost trimis pentru specializare la Școala Română din Paris, unde a scris și a susținut (la Sorbona) lucrare de doctorat. A publicat în limba franceză câteva studii despre Transnistria. S-a ocupat de etnografia, folclorul, istoria transnistrienilor și după ce a revenit în România (1934). Pentru merite științifice N. Smochină a fost ales (în 1942) membru de onoare al Academiei Române. A decedat la 14 decembrie 1980 [10].

Prof. Iordan Datcu constată, pe drept, că, după T. T. Burada, „cea mai însemnată contribuție la cunoașterea spiritualității românilor transnistrieni o va aduce Nichita P. Smochină” [10, p. 88].

Lucrările lui N. Smochină au fost tipărite în mai multe publicații ale timpului.

Întrucât acestea, precum și alte scrieri ale lui N. Smochină, aproape că lipsesc în Basarabia, vom expune conținutul unora din ele, utilizând, în primul rând, amplul studiu nominalizat al lui I. Datcu despre acest etnograf al românilor transnistrieni.

Important de reținut că tradițiile etno-folclorice adunate de N. Smochină au fost culese de la bătrâni care le știau din perioada de până la instaurarea regimului sovietic; după 1917 aceste tradiții au fost, în mare parte, uitate.

În articolul *Crăciunul la moldovenii de peste Nistru* [11] N. Smochină vorbea despre momentele importante ale principalului obicei la sărbătoarea Nașterii Domnului – *Colindatul*: pregătirea, inclusiv învățarea textelor poetice, umblatul pe la case, primirea și dăruirea colindătorilor, petrecerea acestora după terminarea *Colindatului*. Flăcăii colindători țineau seama de particularitățile familiilor pe care le felicitau, astfel că ei schimbau cuvintele „aproape la fiecare casă”. Autorul nu aduce exemple de texte folclorice, indicând doar câteva titluri de colinde [10, p. 89].

Alt articol al lui N. Smochină a fost consacrat Anului Nou [12]. În ajunul sărbătorii umblau cu *Hăitul* (*Uratul*), mai ales pe la casele cu fete mari, flăcăii, în cete de câte 10–12 persoane, având *buhai* și clopoței, uneori și *capră*. Hăitorilor li se dăruiau colaci și bani. Umblau cu *Plugușorul* și copiii. În dimineața primei zile a anului se practica obiceiul *De-a sămînța*.

În ajunul Anului Nou se practica și o serie de vrăji, gospodarii vrînd astfel „să afle” cum va fi roada în anul începător, iar fetele de măritat – cum le vor fi urșiții.

Un vechi obicei la Anul Nou era ca primarul, însoțit de doi săteni fruntași, să tragă împrejurul satului, cu un plug la care era înjugată „cea mai frumoasă pereche de boi”, o brazdă adîncă. Obiceiul avea o funcție dublă: să onoreze plugăria, dar și „să izgonească” din sat toate bolile pe parcursul întregului an.

În ziua de Anul Nou se făceau vizite la moașe [10, p. 89].

Un articol aparte N. Smochină l-a consacrat tradițiilor etno-folclorice ale *Bobotezei* [13]. În preajma sărbătorii preotul umbla cu *Ajiunu*, sfințind casele și acareturile sătenilor. Între darurile ce se făceau preotului figura obligatoriu un fuior de cînepă, „ca prin sufletul curat al duhovnicului, Dumnezeu să depene în liniște și pace firul vieții oamenilor, întocmai cum țărâna își deapănă fuiorul” [10, p. 89].

În seara spre Bobotează se umbla (pe alocuri se umblă și azi) cu *Chiraleisa* – obicei „cam uniform și sărac în cuvinte, nu ca acela al colinzilor” [10, p. 89].

La o săptămîină după Bobotează erau stropiți cu agheasmă pomii, pentru a da roadă bună. Spre seară făceau (cu cretă) cruciulițe pe la ferestre [10, p. 89].

Un grup special de tradiții erau legate de sărbătoarea numită în popor *Prohoadele* (sau *Paștele Blajinilor*) [14], care prezintă un „adevărat cult al strămoșilor, la cari moldovenii țin cu cea mai mare sfințenie”. În dimineața acestei zile bătrînii se duceau la biserică, iar cei tineri și copiii – la cimitire, aprinzînd tîmîie la morminte. Femeile și bărbații aduceau la cimitire mîncare rituală (ca la Paști: colivă, pască, ouă vopsite, colaci ș. a.), băutură (de obicei, brahă). Așezau toate acestea pe fețe de masă, așternute pe morminte. Sătenii se aflau la cimitire pînă spre seară, cînd făceau acolo o masă colectivă, la care luau parte deopotrivă cei înstăriți și cei săraci. Se dădea de pomană copiilor și nevoiașilor. Mesele continuau în gospodăriile țăranilor, fiind invitați vecini, rude. Cu acest prilej se luau și *frați de cruce* [10, p. 89-90].

Duminica Mare [15] se sărbătorea „cu aceeași evlavie ca și Paștele”. Ajunul acestei zile era închinat, de asemenea, cultului celor decedați. Se dădeau de pomană pentru cei morți în special străchini și farfurii, umplute cu lapte cu tocmași; se puneau și o lingură, „ca răposatii să aibă cu ce mîncă”. Sărbătoarea Duminicii Mari onora și cultul fertilității, peste tot fiind pusă verdeață: iarbă, frunzari de nuc, de cireș, vișin – la streșinile caselor, ale adăposturilor pentru vite și păsări, la fîntîni, porți. N. Smochină evoca și o credință legată de Duminica Mare. Se zicea că în noaptea spre această sărbătoare înflorește și tot atunci se scutură papura. Se spunea că dacă cineva se încumetă s-o caute și o găsește, la miezul nopții, înainte de cîntatul cucoșilor, o culege, respectînd anumit ritual și rostind o rugăciune specială, va deveni bogat, iar dacă este flăcău, se va căsători cu aleasa inimii sale [10, p. 90].

Asemănătoare cu Duminica Mare era sărbătoarea numită *Iarbă verde* [16] (pe alocuri se respectă și astăzi). Se marchează luni, după 8 zile de la Duminica Mare (În Basarabia sărbătoarea aceasta se numește *Rusalii*). Duminică seara se luau frunzarii puși cu o săptămîină în urmă, iar luni dimineața, pînă la răsăritul soarelui, îi aruncau într-o apă (baltă, rîu). De acolo luau într-un vas apă, „bună pentru lecuirea ochilor”. În timpul acestei sărbători se dădeau „de sufletul morților” ulcele, burliue, căni, umplute cu brahă, cu vin sau apă. La gura vaselor se prindeau bomboane, cireșe (de obicei, fructele acestea sînt coapte, căci sărbătoarea în cauză cade în luna lui Cîreșar). Împreună cu acestea se dădeau de pomană cîte un colac și un fir de usturoi verde. În grădini gospodarii așterneau jos – *pe iarbă verde* – fețe de masă, puneau pe ele bucate, băutură, apoi invitau vecini, rude și, împreună, ospătau, vorbeau, cîntau, se veseleau [10, p. 90].

„Etnograful Transnistriei” a publicat și o microculegere de creații populare ale copiilor, ale celor care „nu cunosc încă durerea, necazurile și răutatea” [17]. Toate cele 45 de jocuri, descrise de N. Smochină, au fost înregistrate în satul natal Mahala, Dubăsari. Autorul sublinia lipsa în jocurile de copii a influenței slave și, totodată, unitatea acestora

cu folclorul infantil al tuturor românilor. Alcătuitorul culegerii cunoștea lucrările despre folclorul copiilor români ale lui P. Papahagi [18] și T. Pamfile [19].

Culegerea de folclor infantil a lui N. Smochină este prima de acest fel în spațiul basarabeano-transnistrian [10, p. 93].

Deosebit de bogată în materiale folclorice literare este lucrarea lui N. Smochină *Din literatura populară a românilor de peste Nistru* (1939).

În introducerea la culegere, N. Smochină făcea, mai întâi, o scurtă istoriografie a temei, avînd în vedere creațiile poetice populare publicate de T.T. Burada (1883, 1906), apoi cele de după Primul Război Mondial („pe ici pe colo, cîte o poezie, două”). Este vorba de materialele publicate de T. Hotnog [20], M. Florin (pseud. lui N. Smochină) [21], p. Chioru [22], C. Neniu, E. Lebedeva [23], p. Ștefănuță [24]. N. Smochină nota, pe drept, că „toate aceste culegeri, afară de cea a lui P. V. Ștefănuță, sînt redată în limba literară” [5, p. 7].

N. Smochină observa predominarea în Transnistria a creațiilor poetice de lirică populară: cîntece de înstrăinare (inclusiv despre Nistrul, devenit hotar), de militarie și război, de dor, de jale.

Vorbind despre cîntecele de militarie, N. Smochină făcea o descriere a obiceiurilor la plecarea tinerilor în armată. „Toată toamna el [recrutul] se ține numai de petreceri și cîntece. Pînă la plecare el nu lucrează din greu și umblă în haine de sărbătoare. Iar la părăsirea satului, dacă e holtei, se face *jioc*. În preajma plecării se adună toți flăcăii și fetele; fiecare îl leagă cu cîte un prosop și îi dăruiește ceva. <...> În casă, stînd la masă, toată lumea cîntă și plînge; iar pe drum merg cuprinși, avînd la mijloc pe recrut. Unii cîntă, alții dansează, pentru a înveseli pe cel ce pleacă și pe rudele sale înlăcrămate. Întreg satul le iese în cale făcînd daruri celui ce-i părăsește. Lumea certată cu recrutul îi cere iertare pînă în trei ori; apoi se îmbrățișează și se sărută. Fiecare își dă seama că *Dumnezău știi dacă va mai vede satu*” [5, p. 11]. Obiceiurile se deosebeau atunci cînd recrutul era căsătorit (la petrecere luau parte numai rudele) [10, p. 93]. N. Smochină a publicat și un articol special (cu pseud. A. Ciobanu-Vlaicu) la tema respectivă [25, p. 180-190].

I. Datcu observă că obiceiurile transnistrienilor de petrecere la armată au reținut și atenția etnomuzicologului George Breazu. Acesta stăruia asupra spiritului colectiv al tradiției: „Impresionant este la transnistrieni și semnificativ sub acest raport întreg ceremonialul plecării recruților la moscălie (militarie). Nicăieri nu pare ceremonialul mai cu grijă rituală îndătinat și păstrat ca la transnistrieni și nicăieri spiritul comunității românești nu apare mai viu și mai clar manifestat ca în formele și în cîntecele moldovenești, determinate de acel prilej. Sub spectrul amenințător al despărțirii de obștea satească a unui membru al ei, tînărul ce pleacă la moscălie mai strîns și mai întim simte spiritul de solidaritate și de unitate al grupului etnic și mai caracteristice apar formele în care își află expresia acest spirit” [26, p. 4].

Referindu-se la istoria colecției sale de texte folclorice (1939), N. Smochină remarcă: „Ea este rodul muncii noastre începute încă pe cînd locuiam în acel ținut al copilăriei. <...> Călătorind din sat în sat, atît în granițele actualului stat moldovenesc [R.A.S.S.M.], cît și în afara lui, am adunat povești și cîntece din gura poporului de prin acele meleaguri. Dar vremurile tulburi nu ne-au permis să publicăm acel material. Am fost silit să luăm drumul lung al pribegiei. Iar în urma noastră toată acea muncă a fost arsă”. Și în continuare: „Ajuns în țară, am reconstituit parte din materialul pierdut, prin frații care au pribegit pe urmă în România. Date fiind însă împrejurările anormale în care trăiesc, ei au consimțit să ne dea aceste informații cu condiția ca numele lor să rămîină necunoscute, nu cumva, astfel, rudele lor rămase în Rusia să aibă și mai mult de suferit. De aceea ne mărginim să arătăm după fiecare text numai satele din care a fost cules materialul și sexul (b. – bărbat, f. – femeie), urmat de vîrsta informatorului și de anul în care ne-a fost comunicat”. Mai informa N. Smochină: „Majoritatea cercetărilor de față au fost făcute în iulie 1922 și 1923 și în august 1924, cînd foamea de peste Nistru

a adus în țară un număr foarte însemnat de refugiați transnistrieni. În toamna anului 1934, reîntors din străinătate [Franța], am completat adunarea materialului de la frații scăpați din grozavele măceluri de la Nistru, care au ridicat proteste în toată lumea. Apoi am mai făcut unele culegeri în august 1936 și mai 1938, la care am mai adăugat câteva bucăți culese la 7 decembrie 1924". N. Smochină spunea la finele introducerii: „Am adunat puțin, dar aproape din toate domeniile și din toate părțile locuite de românii de peste Nistru, pentru a dovedi unitatea lor sufletească și pentru cunoașterea lor mai clară. <...> Toate [cele 14 raioane ale R.A.S.S.M.] sînt reprezentate în lucrarea de față” [5, p. 12].

Culegerea lui N. Smochină conține 146 de texte folclorice: balade și cîntece vechi (nr. 1-6), doine (nr. 7-69), strigături (nr. 70-75), colinde, urături (nr. 76-89), literatura nunții (conocării, nr. 90-93), ghicitori (nr. 94-129), povești și snoave (nr. 130-134), descîntece (nr. 135-142) și varia (un bocet, o rugăciune ș. a.; nr. 143-146).

I. Datcu accentuează, avînd dreptate, că N. Smochină nu trata obiceiurile și textele folclorice „rupte de contextul care le-a generat și perpetuat”. Dovadă sînt și notele pe care N. Smochină le făcea la unele opere folclorice. Bunăoară, la textul intitulat *Timofti* (înregistrat în 1924 în Mahala – Dubăsari de la o femeie în etate de 36 de ani): „Iată originea acestui cîntec. În satul Coșnița din raionul Dubăsar tînărul Timofti, orfan de tată, n-a răspuns la ordinul de mobilizare a Sovietelor pentru a lupta împotriva polonezilor (1920). Împreună cu alți flăcăi, s-a ascuns în pădurea din sat. Dar pe urmă, fiind alungat, și-a mutat ascunzătoarea în cerdacul casei, unde a fost prins de soldați bolșevici și dus în Dubăsar, reședința raionului, legat de mîni și de picioare. Acolo autoritățile l-au dezbrăcat, l-au legat de un cal cu o funie și – în fuga mare – au înconjurat Dubăsarul; apoi, cînd abia mai răsuflea, a fost împușcat. Scena s-a petrecut în vara anului 1920, în văzul tuturor. Mama tînărului a murit pe loc, iar sora, de care amintește cîntecul, a înnebunit. Cîntecul este compus de un cerșetor orb, care cînta la ușa bisericii, unde a fost auzit de informatoarea noastră” [5, p. 16].

O serie de note ale lui N. Smochină se referă la aria de răspîndire a unor creații folclorice. Un exemplu: „Se cîntă pe toată valea Nistrului, începînd de la Jura pînă la Grădinița ocrușului Odesa” [5, p. 18].

Culegerea lui N. Smochină se încheie cu un glosar foarte valoros.

Adevărul pe care-l exprima N. Smochină în lucrările sale este că „pînă la a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, deci pînă cînd a avut loc expansiunea rusească și cea ucraineană, românii de dincolo de Nistru și pînă mai departe spre Bug, erau acolo trainic așezați, aveau o cultură a lor, o viață specifică, tradițiile lor proprii, aceleași cu ale românilor din Basarabia și din restul țării, se bucurau de dreptul de a avea serviciul religios în limba română, oficiat de preoți din Basarabia” [10, p. 93].

I. Datcu afirma, pe drept în 1993, că „opera lui N. P. Smochină este cea mai importantă contribuție etnografică de pînă acum la cunoașterea românității de peste Nistru” [10, p. 96].

Menționăm aparte și revista „Moldova nouă” (organ al Asociației Culturale a Transnistrienilor), pe care o edita N. Smochină la Iași (1935-1939). Aici au fost publicate multe articole despre cultura populară a transnistrienilor: *Nistrul în literatura română* de Pan. Halippa, *Folclorul moldovenilor orientali* de D. Strungaru, *Din folclorul muzical al românilor de peste Nistru* de V. Popovici, *Teodor Burada – primul cercetător al românilor de peste Nistru* de N. Macovei etc.

La Tiraspol au fost editate în 1940 câteva culegeri de folclor, înregistrat în satele transnistriene. Atunci a apărut o nouă, relativ amplă culegere de creații literare populare moldovenești, întocmită de Lev Barschi și Leonid Cornfeld [27]. Culegerea cuprinde cîntece populare tradiționale și (partea II) poezii de autori moldoveni sovietici.

Materialul folcloric este grupat după anumite teme (obișnuite în R.A.S.S.M.): *Cînteșe haidușești*, *de întisoare* ș.a.; *Cînteșele recruților*; *Despre trecutul amar și greu*; *Despre viața*

femeii în trecut; Cînteșe de dor și jele; Cînteșe de iubire; Felurite. Despre acestea vorbea L. Cornfeld în primul articol introductiv, intitulat *Cîntecu norodnic veti moldovenesc*. Asemenea predecesorilor P. Chioru, C. Neniu ș.a., autorul sublinia că în cîntecele populare vechi „se exprimă împrejurările grele de științare sub jugu asupritor a absolutizmului țarist, a bogătașilor, boierilor, moșierilor și culașilor” [27, p. 3]. În opunere cu versurile vechi *Tot am zis noroc, noroc / Păn-am dat cu totu-n foc*, „norodu sovetic moldovenesc a găsit norocu său bucuros în lupta împotriva exploataților, împotriva țarizmului, sub conducerea partidului bolșevic, cu ajutoru frățesc a marelui norod rus, cu ajutoru frățesc a norodului ucrainean. Norocu de către norodu moldovenesc, pe malu sîng a Nestrului, a fost găsit la un loc cu toate noroadele patriei noastre soțialiste în Revoluția Mare din Octeabri” [27, p. 12].

În cel de al doilea articol introductiv – *Poăzia sovetică moldovenească* – L. Barschi scria: „Șei cîntăreți norodniși, care în vacurile trecute au fost nevoiți, din prișina necărturării sale, să alcătuiască cînteșe în oral, amu sînt oameni cu știință și cînteșele sale, poăziile, povestirile le scriu pe hîrtie, le tipăresc și ele se răspîndesc răpede în norod. Noi îi numim pe dînșii scriitori, da creația lor – literatură hudojnică. Scriitorii iștea sînguri au ieșit din norod, sînt legați cu norodu și scriu despre viața și munca lui, despre gheroi lui” [27, p. 14]. Și în continuare: „Dar aiasta nu însamnă că, dacă tot norodu-i cărturar, apui nu poate să șie poăzie orală, adică foliilor. Dimpotrivă, poăzia norodnică, gheniu norodului slobod și norocos în periodu puterii sovetișe, în periodu soțializmului lucrează încă mai încordat, crează încă mai multe cînteșe și povești, ăxprimînd voința și tinderile norodului, norocu și viața lui” [27, p. 14]. L. Barschi mai spunea tot acolo: „Cu părere de rău, foliilor bogat și mustos a periodu sovetic la noi în Moldova nu-i adunat. În culejerea de față dăm numai cîteva cînteșe norodnișe din vremea sovetică. Aiasta-i tare pușîntel și-i un neajuns mare a culegerii de față”. Și continua autorul: „Foliiilor moldovenesc din periodu sovetic îi tare colorat și oglindește în forme hudojnișe viața norocoasă a truditilor din Moldova”. Drept ilustrare, L. Barschi aducea o „perlă” din „foliilor periodulu sovetic”:

*Și să spun că nu-i mișună,
Că ni-i dine în comună,
Ne deșteaptă și ne-nvață –
Nu sîntem amu în șeață.*

(*Cîntecu Spre viața nouă*)

L. Barschi ținea să observe oarecare influență a folclorului asupra creației poezilor moldoveni din acea perioadă în R.A.S.S.M.: „Motivul cîntecului norodnic voi deseori le-ți găsi în poăzia lui Cornfeld, Țurcan, Poluboc, Dorma ș.a.” [27, p. 13]. Ca exemplu, L. Barschi aducea următoarele versuri din poezia *Cîntec* a lui L. Cornfeld:

*Ș-am zîs verde ș-am zîs foaie,
Prin grădini pe lîngă rîu
Roada crănjile îndoai
Și le-opleacă păn-în brîu.*

Dintre textele folclorice cuprinse în culegerea lui L. Barschi și L. Cornfeld sînt mai valoroase cele despre participarea obligatorie a ostașilor moldoveni la luptele din timpul războaielor ruso-turce, la cele de la Port Artur (1904-1905, împotriva japonezilor), în Primul Război Mondial. Un neajuns serios al culegerii în cauză este lipsa completă a „pașapoartelor” (informațiilor privind sursele textelor).

Tot în 1940 a mai apărut o culegere de folclor literar și muzical – *Cînteșe* [28] – care include o bună parte de texte din cea precedentă, plus un compartiment de melodii de jocuri. Creațiile literare erau de acum însoțite de melodii, însă tot fără „pașapoarte”. Redactorul responsabil, G. Vexler, spunea în *Precuvîntare*: „Culegerea iasta de cînteșe și jocuri se sloboade de Cîrmuirea pe Tredile de Artă pe lîngă SCN [Sovietul Comisarilor Norodnici] a Moldovei și-i întinată aniversării a 15 ani a Republicii Moldovenești cu țeliu de a populariza folclorului muzical moldovenesc, unde-s tipărite tildele șele mai bune de cînteșe și jocuri norodnișe moldovenești și ar da puțință compozitorilor sovetiși să le prelucreze și să creeze scrieri mari moldovenești vocale și instrumentale” [28, p. 11].

Partea I a culegerii este intitulată *Cînteșe sovetișe revoluționare*. Aici sînt incluse creații poetice scrise în „moldovenește” de L. Cornfeld și M. Poluboc, precum și texte traduse din limbile rusă și ucraineană (autori – V. Lebedev-Kumaci și M. Rîlski): *Internaționalu, Cîntecu despre Stalin, Cîntecu despre Patrie, Marșu colhoznișilor, Doina, Cîntecu tractoriștilor* ș. a.

Partea a II-a a culegerii *Cînteșe norodnișe veti moldovenești* include compartimentele: *Cînteșe gaidușești și a recruților; Despre viața gre în trecut; De masă; De iubire; Cînteșe soțiale de trai; Jocuri moldovenești* [Melodii]. Textele populare literare și muzicale nu sînt nici aici „pașaportizate”.

Ultima culegere de creații populare orale editată la Tiraspol, în 1940, cuprinde cîteva specii folclorice mici [29]. Textul *În loc de prefață* constă doar din următoarea informație: „Zicătorile și gîșitorile de față, orînduite de tov. Cornfelid, sînt adunate de către studenții Institutului Pedagogic Moldovenesc din Tiraspoli, de către învățători și școlari și din alte colecții. Tov. Cornfelid a înfolosit și toate zicătorile și șinghiliturile tipărite în vremea de cîțiva ani în gazetele și jurnalele: „Moldova Soțialistă”, „Comsomolistu Moldovei”, „Octeabri”, „Scînteiu Leninist”, trimasă de către corespondenți la redacții” [29, p. 2].

Textele de zicători au fost grupate astfel (și aici ținîndu-se cont, în primul rînd, de politica oficială în R.A.S.S.M.): I. *Lupta de clas a truditorilor împotriva ăploatației*; II. *Despre știință și învățătură*; III. *Viața omului*; IV. *Purtarea omului*; V. *Despre înfățișarea omului*; VI. *Despre copchii și neamuri*; VII. *Despre iubire și căsătorie*; VIII. *Traiemînt*; IX. *Sfaturi și observări gospodărești*; X. *Natura*; XI. *Șeguitoare*; XII. *Felurite*.

Compartimentul al doilea al culegerii este intitulat *Gîșitori și șinghilituri moldovenești*. Acestea nu sînt clasificate.

V. Gațac observa că avem, în cazul de față, o culegere „interesantă ca ediție separată a speciilor mici, dar întocmită fără selecționare suficientă a materialului” [6, p. 68].

În anul 1940 unele texte din folclorul românesc au fost introduse pentru prima dată în creștomățiile de literatură pentru clasele V-VII, editate la Tiraspol [30].

În 1940 a pregătit pentru editare o culegere de povești populare scriitorul *Mitrofan Oprea* (1912-1944). S-a născut în s. Tașlic, r. Grigoriopol. A absolvit Institutul Pedagogic din Tiraspol. A lucrat director de școală, apoi redactor la Editura de Stat a Moldovei. A participat la scrierea cîtorva manuale și creștomății [31, p. 104]. Culegerea *Povești norodnice moldovenești*, întocmită de M. Oprea, n-a văzut lumina tiparului, „s-a pierdut la tipografie în timpul războiului” [6, p. 68]. Din culegerea aceasta au fost publicate cîteva povești populare în revista „Octombrie” (1939-1940), într-o culegere a lui M. Oprea, editată mai tîrziu [32].

În 1940 începuse a se înregistra pe teren și a se publica unele texte de balade, epos eroic: *Ilincuța* [33, p. 48-49], *Haiducul Constantin Codrean* [34, p. 76] ș.a.

În jumătatea a doua a anului 1930 au fost scrise și publicate la Tiraspol primele articole în care se urmărea scopul intensificării culegerii creațiilor populare, studierii acestora [35]. Se evidențiau două articole de orientare, semnate de N. Ploieșteanu (șef de secție la Comitetul Științific Moldovenesc) [36]. Autorul sublinia că „cercetarea marxistă a folclorului e o sarcină foarte actuală în condițiile luptei pentru cultura nouă, socialistă” [36].

Către sfârșitul anului 1930, cei care se ocupau de folclor încercau să cerceteze și genurile, speciile creației populare orale ce „rămîneau în umbră pînă atunci”: basmul [37], paremiologia [38], eposul eroic popular [39], lirica folclorică [40].

V. Gațac observa o serie de „minusuri” ale acelor articole: „Latura artistică a textelor descrise era slab reliefată, articolele se bazau doar pe materialele culese recent, nefolosite fiind investigațiile de pînă la revoluție, experiența folcloristicii clasice (ceea ce, de altfel, se explică prin faptul că problema valorificării moștenirii literare nu era rezolvată)” [6, p. 67].

Din cele relatate vedem că și folcloristica din anii '30 în R.A.S.S.M. a avut, în mare parte, caracter social-ideologic, vulgarizator. Se puneau accente pe reflectarea în folclor a vieții grele a moldovenilor pînă la 1917, a luptei de clasă, a ateismului ș. a. Cu toate acestea, în acea perioadă s-a făcut mai multă folcloristică față de anii 1924-1930.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Argentina Ciocanu-Gribincea, Mihai Gribincea, *Politica de moldovenizare în R.A.S.S. Moldovenească (1924-1940)* // „Cugetul”, 2000, nr. 4 (8).
2. Elena Negru, *Perioada interbelică* // Demir Dragnev, Ion Jarcuțchi, Ion Chirtoagă, Elena Negru, *Din istoria Transnistriei (în contextul istoriei naționale)*, I, Chișinău, 2001.
3. *Cîntece poporane moldovenești / Culese de Culai Neniu și [E.] Lebedeva*, Tiraspol, 1935.
4. Isac Grecul, *Din iureșul vieții*, Chișinău, 1981.
5. Nichita Smochină, *Din literatura populară a românilor de peste Nistru* // Arhiva de Folclor (București), V, 1939.
6. Victor Gațac, *Folcloristica sovietică moldovenească* // Schițe de folclor moldovenesc, Chișinău, 1965.
7. М. В. Сергиевский, *Молдавские этюды*, Москва-Ленинград, 1936.
8. N. M. Băieșu, *Folclor moldovenesc: Bibliografie (1924-1967)*, Chișinău, 1968.
9. П. Богословский, *О литературно-фольклорной культуре Молдавии* // Советское краеведение, 1935, nr. 1.
10. Iordan Datcu, *Nichita P. Smochină, etnograf al românilor transnistrieni* // „Revista de etnografie și folclor” (București), 1993, nr. 1-2.
11. N. Smochină, *Crăciunul la moldovenii de peste Nistru* // „Societatea de mîine” (Cluj), an. II, 1925, nr. 51-52.
12. N. Smochină, *Anul Nou la moldovenii de peste Nistru* // „Ramuri. Drum drept” (Craiova), an. XIX, 1925, N. Smochină, *Boboteaza* // „Tribuna românilor transnistrieni”, 1927, nr. 4, decembrie.
13. N. Smochină, *Prohoadele la moldovenii de peste Nistru* // „Tribuna românilor transnistrieni”, (Chișinău), 1927, nr. 1, octombrie.
14. N. Smochină, *Din obiceiurile românilor de peste Nistru – Duminica Mare* // Calendarul Ligei Culturale pe anul 1924 (București), 1924.
15. N. Smochină, *Iarbă verde: Din obiceiurile moldovenilor de peste Nistru* // „Tribuna românilor transnistrieni”, 1927, nr. 2, noiembrie.
16. N. Smochină, *Jocurile de copii la românii de peste Nistru* // „Moldova Nouă” (Iași, București), an. 5, 1939, nr. 5.
17. P. Papahagi, *Jocuri copilărești*, București, 1893.
18. T. Pamfile, *Jocuri de copii*, București, Memoriile I (1905-1906), II (1906-1907), III (1909).
19. T. Hotnog, *Românii de peste Nistru* // Universitatea Populară din Chișinău. [Anuar] pe anii 1922-1925.

21. M. Florin, *Din folclorul transnistrian* // Tribuna românilor de peste hotare, II (1925), nr. 3-4, 5-6.
22. *Cîntece moldovenești (norodnice) / Adunate de P. Chior*. Partea I. – Balta, 1927; partea II. – Balta, 1927; partea III, Balta, 1928.
23. *Cîntece poporane moldovenești / Culese de C. Neniu și [E.] Lebedeva*, Tiraspol, 1935.
24. P.V. Ștefănuță, *Cercetări folclorice pe Valea Nistrului de Jos* // Anuarul Arhivei de Folclor, IV, 1937.
25. A. Ciobanu-Vlaicu, *Moscălia* // Moldova Nouă, an. V, 1939, nr. 5.
26. G. Breazul, *Caracterul social al muzicii populare transnistriene* // „Transnistria”, 1941, nr. 17, 17 noiembrie.
27. *Cîntece norodnice moldovenești / Adunate și orînduite de L. Barschii și L. Cornfelid*, Tiraspol, 1940.
28. *Cîntece / Red. răspunzător G. Vexler. Alcăt. și red. muz. D. Gersfelid. Red. textului cînteșelor L. Cornfelid*, Tiraspol, 1940.
29. *Zicători, gîșitori și șinghilituri vechi moldovenești. Partea I / Orînduite de L. E. Cornfelid*, Tiraspol, 1940.
30. *Hrestomatie de literatură pentru clasa V / Alcătuită de L. Barschii și M. Oprea*, Tiraspol, 1940; *Hrestomatie de literatură pentru clasurile VI și VII a școlilor moldovenești necomplete și mijlocii / Alcătuită de M. Oprea și L. Barschii*, Tiraspol, 1940.
31. *Literatura și arta Moldovei: Enciclopedie*, vol. II, Chișinău, 1985.
32. Mitrofan Oprea, *Povestiri și povești*, Chișinău, 1954.
33. „Octombrie”, 1940, nr. 1.
34. „Octombrie”, 1940, nr. 10-11.
35. I. D. Ciobanu, *Folcloru* // „Moldova Socialistă”, 1940, 28 aprilie.
36. N. I. Ploieșteanu, *Importanța folclorului și folcloristicii din perioada reconstructivă* // „Octombrie”, 1933, nr. 3; *Idem. Folclorul moldovenesc* // *idem*, nr. 5.
37. M. Marcov, *Poveștile feierice moldovenești* // „Octombrie”, 1937, nr. 4; Ciobanu I. D. *Povestea moldovenească* // *idem*, 1939, nr. 12.
38. L. Corneanu, *Zicătorile vechi moldovenești* // „Octombrie”, 1940, nr. 5-6.
39. I. D. Ciobanu, *Eposul gheroic moldovenesc* // „Octombrie”, 1940, nr. 1; *idem. Haiducia în eposul norodnic moldovenesc* // *idem*, 1940, nr. 5.
40. *Realitatea norodnică în cîntecele poporane* // „Comsomolistul Moldovei”, 1936, 6 septembrie.